

КАФЕДРА СОЦІАЛЬНОЇ ПЕДАГОГІКИ І СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ

КОНЦЕПТУАЛЬНО-ТЕХНОЛОГІЧНА МОДЕЛЬ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ СФЕРИ

МОНОГРАФІЯ

Міністерство освіти і науки України
Криворізький державний педагогічний університет

Кафедра соціальної педагогіки і соціальної роботи

Монографія

**Концептуально-технологічна
модель підготовки майбутніх фахівців
соціально-педагогічної сфери**

м. Кривий Ріг
2022 рік

УДК 378.147:37.013.42-051
К 64

*Рекомендовано до друку Вченою радою
Криворізького державного педагогічного університету
(протокол № 12 від 23 червня 2022 року)*

Рецензенти:

- Гаманюк Віта** – проректор з наукової роботи Криворізького державного педагогічного університету, доктор педагогічних наук, професор
Гончар Людмила – старший науковий співробітник лабораторії соціальної педагогіки та соціальної роботи Інституту проблем виховання НАПН України, доктор педагогічних наук
Савельчук Ірина – доцент кафедри соціальної освіти та соціальної роботи Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова, доктор педагогічних наук, професор

Авторський колектив:

Василюк Тамара (розділ II), **Лисоконь Ілля** (розділ I),
Размолодчикова Іванна (розділ IV), **Шимко Ія** (розділ III)

К64 Концептуально-технологічна модель підготовки майбутніх фахівців соціально-педагогічної сфери [монографія] / авт. кол. Т. Василюк, І. Лисоконь, І. Размолодчикова, І. Шимко; упор. І. Лисоконь. Кривий Ріг : КДПУ, 2022. 182 с.

Колективна монографія містить матеріали, присвячені висвітленню актуальних питань вітчизняної соціальної освіти, формуванню професійної компетентності майбутніх соціально-педагогічних фахівців, особливостей їх соціалізації у процесі практичної підготовки та реалізації інноваційних методик професійної підготовки до роботи з окремими групами клієнтів.

Монографія виконана в рамках наукової теми «Соціально-педагогічні засади формування професійно орієнтованої особистості в умовах державної освітньої політики» (державний реєстраційний номер 0120U104338).

Наукову працю адресовано здобувачам вищої освіти, молодим ученим, науково-педагогічним працівникам закладів вищої освіти та наукових установ, фахівцям-практикам та всім зацікавленим особам.

DOI <https://doi.org/10.31812/123456789/6416>
ISBN 978-617-8096-09-0

© КДПУ, 2022
© Колектив авторів, 2022
© Упорядник: І. Лисоконь, 2022

ЗМІСТ

ВСТУПНЕ СЛОВО	5
РОЗДІЛ I. ТЕОРЕТИЧНИЙ АНАЛІЗ АКТУАЛЬНИХ ПИТАНЬ ВИЩОЇ СОЦІАЛЬНОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ В ОСВІТОЛОГІЧНОМУ ДИСКУРСІ	7
РОЗДІЛ II. ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ ПЕДАГОГІВ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ ОСВІТИ	51
РОЗДІЛ III. ОСОБЛИВОСТІ СОЦІАЛІЗАЦІЇ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ У ПРОЦЕСІ ПРАКТИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ	91
РОЗДІЛ IV. СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНИЙ ТЕАТР ДЛЯ СТУДЕНТІВ ЯК ІННОВАЦІЙНА МЕТОДИКА ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ	132
ПІСЛЯМОВА	170
ТЕРМІНОЛОГІЧНИЙ СЛОВНИК	173

РОЗДІЛ І ТЕОРЕТИЧНИЙ АНАЛІЗ АКТУАЛЬНИХ ПИТАНЬ ВИЩОЇ СОЦІАЛЬНОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ В ОСВІТОЛОГІЧНОМУ ДИСКУРСІ

У даному розділі визначено та проаналізовано актуальні питання вищої соціальної освіти в Україні, встановлено кроссекторальний між соціальною освітою та іншими спеціальностями і науковими галузями, надано рекомендації для подальшого розвитку системи професійної підготовки кадрів з соціальною освітою, розкрито соціальне замовлення та вимоги ринку праці щодо фахівців із соціальною освітою, перелічено вітчизняні наукові школи та академічні осередки підготовки соціальних працівників.

Ключові слова: вища освіта, заклад вищої освіти, освітологія, освітня політика, підготовка фахівців, соціальна освіта.

SECTION I THEORETICAL ANALYSIS OF TOPICAL ISSUES OF HIGHER SOCIAL EDUCATION IN UKRAINE IN OSVITOLGY DISCOURSE

This section identifies and analyses topical issues of higher social education in Ukraine, establishes the relationship between social education and other professions and scientific fields, provides recommendations for further development of the system of professional training with social education, characterizes the social order and labour market requirements for specialists with social education, lists domestic scientific schools and academic center's for training professional social workers.

Keyword: higher education, higher education institution, osvitology, education policy, specialist training, social education.

Ефективна соціальна діяльність із кожним роком набуває все більшої актуальності через суспільні, економічні, природні виклики та кризові явища сьогодення. Історичний розвиток суспільства свідчить про циклічність соціальних процесів, які особливо загострюються під час перехідних етапів розвитку або вирішення суспільних проблем.

Здавна існує тісний зв'язок між філософською думкою, соціальними явищами та виховним процесом. Так, можна навести приклад філософського осмислення традицій соціальної роботи та виховання за часів Античності у працях Аристотеля, Демокрита, Квінтіліана Марка Фабія, Луцій Антей Сенеки, Платона, Сократа та інших. Мислителі у своїх творах працювали над осмисленням педагогічних концепцій виховання громадянина, визначенням особливостей ораторської майстерності як процесу соціалізації та комунікації в тогочасному суспільстві, і у такий спосіб коригували соціокультурні процеси державного та глобального характеру.

Так, у ХІХ столітті з відміною кріпосного права в Російській імперії більшість селян не були психосоціально готові до свободи, не мали розуміння власної соціальної ролі в тогочасному соціумі. Водночас ХХ століття ознаменується століттям глобальних перетворень і конфліктів – загибель пароплаву «Титанік», Перша світова війна, падіння імперіалістичного ладу у світі, утвердження тоталітарних режимів, Друга світова війна, «Холодна війна», трагедія на Чорнобильській АЕС, локальні військові конфлікти та поява нових незалежних держав. У ХХІ столітті глобалізаційні виклики сучасності зумовили перехід від індустріального до інформаційного суспільства та зміну характеру взаємовідносин усіх сфер суспільного життя, зокрема і в освіті.

На зламі тисячоліть освіта зазнає певних видозмін, які покликані виробити нові освітні методи, нові підходи, нову технологію процесу отримання знання [47, с. 6]. Освіта як провідний соціальний інститут дуже гостро реагує на всі процеси, які відбуваються в державі та світі. Нині освіта так чи інакше

узгоджується із сучасними соціокультурними та політичними процесами державного та глобального характеру.

У сучасному розумінні освітологія є інтегрованим напрямом наукових розвідок у сфері освіти. Складовими освітології вважають економіку освіти, історію освіти, культурологію освіти, освітню політику, соціологію освіти, управління освітою та філософію освіти. Кожна із зазначених складових має безпосереднє відношення до функціонування глобального соціального інституту держави – освіти.

І. Зязюн у монографії «Філософія педагогічної дії» зазначає, що сучасна епоха характеризується процесами становлення нових парадигм філософії й освітньої теорії. Вони взаємопов'язані й ускладнені різноманітністю і суперечністю висхідних начал і висновків. Однак, їх спільність – підкреслити реалізацію найновіших ідей і концепцій у практиці освіти, що є помітною рисою філософствування минулого століття [50, с. 14].

У соціокультурному просторі важливу роль починає відігравати процес планування та прогнозування розвитку особистості та її взаємодії із зовнішнім світом. Історичний досвід і проблеми сьогодення відображають значущість та потребу в якісній соціальній освіті. У сучасній державі соціальна освіта є невід'ємною складовою, оскільки вона є необхідною для підтримки наявних і побудови нових соціальних зв'язків між різними групами людей. Нині провідні європейські держави (Німеччина, Франція, Велика Британія, Швейцарія тощо) акцентують увагу на векторі розвитку соціальної сфери через підготовку відповідних фахівців з універсальною вищою соціальною освітою.

Питання функціонування системи вищої освіти в Україні у своїх працях аналізують В. Андрущенко, В. Бобрицька, Р. Вернидуб, І. Зязюн, І. Іванюк, С. Калашнікова, К. Корсак, В. Кремень, В. Огнев'юк, В. Савельєв, О. Топузов, В. Ягупов та інші.

Окремі проблеми та вектори розвитку вітчизняної соціальної освіти є предметом досліджень К. Аверіної,

І. Бондарук, Є. Бородіна, С. Гвоздій, Р. Козубовського, Н. Коляда, В. Поліщук, Х. Раєвської, Г. Скачкової та інших.

Активно розробляють теоретико-методологічні засади теорії, історії та практики соціальної роботи в різних сферах життя такі представники академічної спільноти, як Р. Вайнола, О. Безпалько, М. Васильєва, Л. Гончар, А. Горій, І. Зверєва, А. Капська, Н. Коляда, Т. Кочубей, О. Краченко, М. Лукашевич, Н. Максимовська, І. Мачуліна, І. Мигович, Л. Неїжпапа, І. Пеша, М. Підгурська, Т. Семигіна, М. Соляник, А. Фурман тощо.

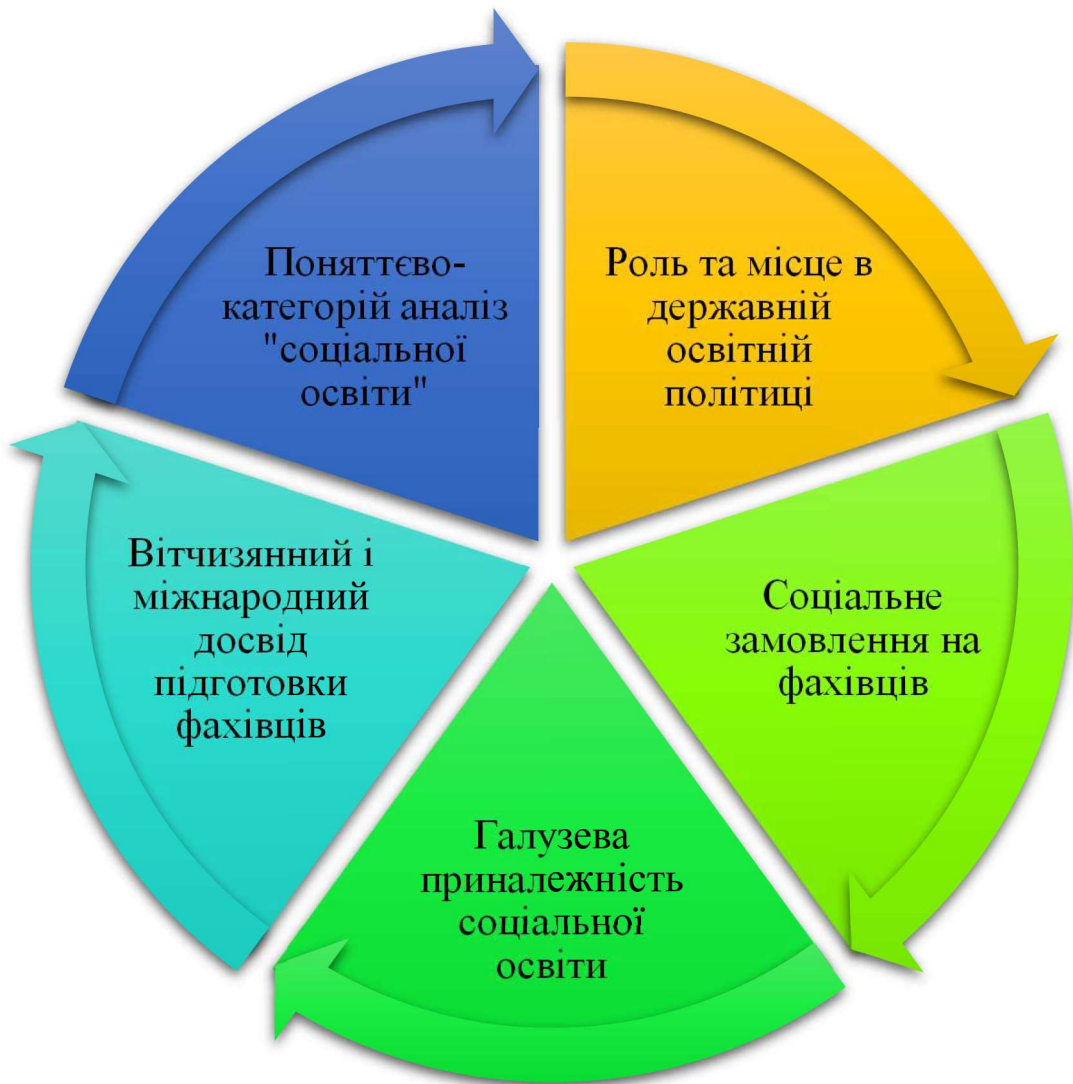
Вивченням прикладних аспектів та інноваційних методик професійної підготовки соціальних працівників займаються М. Євтух, Н. Кабаченко, О. Карпенко, Г. Лещук, О. Повідайчук, В. Радул, І. Савельчук, Н. Сейко, О. Сорочинська, М. Яковлев і т. д.

Нині соціальна освіта як наукова сфера перебуває на перехідному етапі, що знаходить своє відображення в різноманітних проявах. Наприклад, вивчення соціально-педагогічної регіоналістики та локальних потреб, кроссекторальні дослідження інститутів освіти, педагогіки, соціології, публічного управління й адміністрування і їх соціальної місії, поява нових професій в інших галузях і сферах життя, які покликані вирішувати соціальні питання окремої людини або групи людей, реалізація соціального замовлення на професійну підготовку соціальних і соціально-педагогічних фахівців тощо.

На етапі інтеграції вітчизняної вищої школи України до Європейського простору вищої освіти перед різними інститутами та сферами постають актуальні проблеми та виклики, не виключенням є і соціальна освіта.

На нашу думку, до актуальних питань соціальної освіти, які потребують дослідження, варто віднести: роль і місце в державній соціальній політиці, соціальне замовлення на фахівців, галузева приналежність, поняттєво-категорійний аналіз дефініції «соціальна освіта», вітчизняний і міжнародний досвід підготовки фахівців із соціальною освітою (Рис. 1.1).

Рис.1.1. Актуальні питання вітчизняної соціальної освіти
Джерело: складено автором.

Кожне з перелічених актуальних питань знаходить своє відображення в певному складнику сучасної освітології, а саме: роль і місце в системі освіти визначаються філософією освіти й освітньою політикою; соціальне замовлення на фахівців тісно взаємопов'язане з економікою та соціологією освіти; галузева приналежність є питанням управління освітою й освітньої політики; поняттєво-категорійний аналіз дефініції «соціальна освіта» відображає історико-педагогічну генезу поняття, а вітчизняний і міжнародний досвід підготовки фахівців із соціальною освітою співвідноситься в комплексі з усіма складовими освітології.

Перейдемо до наукової розвідки актуального питання вітчизняної соціальної освіти в дискурсі педагогічної теорії представлене поняттєво-категорійним аналізом поняття соціальної освіти. Варто звернути увагу на потрактуванні наступних дефініцій: «освіта», «вища освіта», «заклад вищої освіти», «соціальна освіта» тощо.

Освіта як складне та багатогранне явище в сучасному світі має численну кількість підходів до тлумачення. Так, Міжнародна стандартна класифікація освіти 2011 року визначає *освіту* як цілеспрямований і організований процес передачі накопичених знань, умінь і навичок від покоління до покоління комунікативними засобами [1].

Виходячи з положень Закону України «Про освіту» (2017), робимо висновок, що немає окремого тлумачення дефініції «*освіта*», проте в преамбулі закону визначено, що «освіта є основою інтелектуального, духовного, фізичного та культурного розвитку особистості, її успішної соціалізації, економічного добробуту, запорукою розвитку суспільства, об'єднаного спільними цінностями та культурою, і держави» [2].

Національна доктрина розвитку освіти України (2002) визначає *освіту* як основу інтелектуального розвитку особистості, соціуму, у якому вона проживає, і держави як складної соціально-політичної системи, яка за рахунок політичної, соціально-економічної, культурної та наукової інституцій, що поліпшує життя суспільства, сприяє піднесенню економічного потенціалу та новітніх технологій в Україні й утврджує її на світовій арені [3].

Поняття «освіта» не в нормативних актах визначається різного роду словниками та науковими доробками вчених. Наприклад, Великий тлумачний словник сучасної української мови та Соціолого-педагогічний словник визначає *освіту* як складний соціальний інститут, основним завданням якого є підготовка і включення людини до діяльності в різних сферах суспільного життя [4, с. 681; 5, с. 167]. Для нашого дослідження доречним буде трактування поняття «освіта» як соціального інституту.

Доктор педагогічних наук, професор В. Ягупов у своєму посібнику «Педагогіка» розглядає поняття «освіта» в декількох площинах [6]. На думку вченого, *освіта* є одночасно сукупністю процесів і результатів, які полягають у засвоєнні певних знань задля еволюції світогляду та розвитку нових творчих здібностей.

Освіта є одним із важливих соціальних інститутів будь-якої держави. Вітчизняна система освіти є структурованою й основоположною для національної доктрини освіти. Відповідно до Закону України «Про освіту» (2017) *системою освіти* є її компоненти, визначена рамка кваліфікацій, встановлені рівні та ступені освіти, затверджена державна освітня політика та стандарти освіти, освітні програми та компоненти, наявні органи державного та громадського управління, окреслені механізми діяльності освітніх інститутів, визначені суб'єкти й об'єкти освіти тощо [2].

Результати проведеного термінологічного аналізу дефініції «освіта» в контексті дослідження відобразимо у Рис. 1.2.

Рис.1.2. Поняття «освіта» у вітчизняних наукових доробках і нормативно-правових актах
Джерело: складено автором.

Згідно з українським законодавством, а саме Законом України «Про освіту» [2], невід’ємним складником поняття «освіта» вважається вища освіта. **Вища освіта**, на думку В. Корсак, – це «рівень освіти, який здобуває особа у вищому навчальному закладі в результаті послідовного, системного та цілеспрямованого процесу засвоєння змісту навчання, який ґрунтується на повній загальній середній освіті й завершується здобуттям певної кваліфікації за підсумками державної атестації» [7].

Звернемося до Національного освітнього глосарію, який розглядає **вищу освіту** як багатовимірне та кроссекторальне поняття, що передбачає «всі види навчання, професійної підготовки або підготовки до дослідницької роботи на рівні вище середнього, що надається університетами чи іншими навчальними закладами, які затверджені як заклади вищої освіти компетентними державними органами» [8, с. 94].

Вид освітньої установи, який враховує індивідуальні особливості здобувачів освіти, забезпечує організацію освітнього процесу та спрямований на підготовку кваліфікованих кадрів за певними рівнями вищої освіти на підставі ліцензії, є суб’єктом господарювання публічного або приватного права називається **заклад вищої освіти** [14] відповідно до Закону України «Про вищу освіту» (2014).

Варто акцентувати на тому, що Соціологічний тематичний словник-довідник витлумачує **заклад вищої освіти** як освітню й освітньо-наукову установу, що заснована відповідно до вимог чинних освітніх нормативно-правових актів, реалізує підготовку фахівців за відповідними програмами, забезпечуючи освітній, науковий, виховний процеси та професійну підготовку осіб, відповідно до їх інтересів та уподобань [9, с. 67].

Утім, на нашу думку, **заклад вищої освіти** – це юридична особа, яка реалізує свою основну діяльність через надання освітніх послуг із підготовки кваліфікованих кадрів різних рівнів вищої освіти, виходячи із соціального замовлення та регіональних особливостей, у межах ліцензійних вимог та на умовах, передбачених чинним законодавством України.

Розвиток соціальних відносин наприкінці ХІХ століття призвів до появи професійної касти осіб, які покликані вирішувати соціальні проблеми людини. Водночас, враховуючи освітні реалії того часу, підготовка таких фахівців відбувалася в різноманітних наукових напрямках, як-от: етика, історія, педагогіка, політика, соціологія та філософія. Слід зауважити, що кожна з перелічених галузей із плином часу знайшла своє пряме або опосередковане відображення в підготовці соціальних фахівців. З огляду на стрімкий розвиток освіти та появу професійної групи соціальних фахівців важливим для нашого подальшого дослідження є аналіз дефініції «соціальна освіта».

На сучасному етапі розвитку соціальної освіти у вітчизняному та міжнародному педагогічному дискурсі існує багато варіацій досліджуваного поняття (Табл. 1.1), які у своєму трактуванні свідчать про складність освітніх процесів і підтверджують взаємозв'язок освіти з іншими сферами життя.

Таблиця 1.1

Основні наукові підходи до визначення дефініції «соціальна освіта»

Визначення соціальної освіти	Основний зміст	Автор, джерело
Професійна діяльність	Представляє вид професійної діяльності людини, яка полягає в реалізації соціокультурної функції в суспільстві та підготовку людини до професійної діяльності.	Ю. Галагузова
Підготовка фахівців	Система підготовки кваліфікованих кадрів для системи «третього сектору».	С. Григор'єв
Професійна діяльність	Формування особистості, здатної до самореалізації в соціальній сфері, здійснення всіх компонентів інтегративного освітнього процесу, виконання функцій і професійних ролей фахівця соціальної сфери	В. Жуков

Продовження таблиці 1.1

Розвиток	Розвиток творчої ініціативи, самостійності, мобільності та конкурентоспроможності майбутніх фахівців соціальної сфери.	І. Зимня
Підготовка фахівців	Навчання фахівців соціальної сфери основним правилами життєдіяльності людини в суспільстві, освоєнні соціальної культури, формування соціального мислення та дій, культури соціальних почуттів і культури соціальної організації	Р. Козубовський
Підготовка фахівців	Підготовка фахівців для соціальної сфери, навчання соціальним наукам, прищеплення практичних навичок виховання.	І. Лавриненко
Уявлення	Адекватні уявлення про процеси, що відбуваються в сучасному світі, про специфіку інтересів і поведінки різних соціальних груп.	Т. Руднєва
Складова професійної діяльності	Частина загального та будь-якого виду професійної діяльності.	О. Холостова

Джерело: розроблено автором на основі [10, с. 91].

Окрім того, звернемо увагу на те, що в перелічених визначеннях соціальної освіти домінує поняття професійної підготовки фахівців. Це свідчить про логічність оформлення окресленого напрямку освіти в окрему галузь наукового пізнання та фахової підготовки здобувачів освіти.

У межах дослідження пропонуємо наступне визначення *соціальної освіти* як системи професійної підготовки фахівців у вищій школі, яка в процесі навчання дозволяє здобувачеві вищої освіти оволодіти необхідними компетентностями та здатністю вирішувати актуальні соціальні, психосоціальні та соціокультурні проблеми у процесі надання соціальних послуг

особі під час кризових ситуацій або соціалізації в новому середовищі.

Отже, як бачимо з аналізу наукових праць, здебільшого в науковому дискурсі не існує єдиної думки або загальноприйнятого визначення дефініції «соціальна освіта». Вітчизняні та міжнародні доробки формують тенденцію розвитку системи соціальної освіти в сучасному освітньому просторі. Тому надалі пропонуємо визначити місію, цінності та місце соціальної освіти у вітчизняній освітній політиці.

На цьому етапі дослідження доречним є розглянути державну освітню політику України щодо вищої освіти. Спершу надаємо роз'яснення поняття «освітня політика». У міжнародному та вітчизняному педагогічному дискурсі існує багато визначень необхідної нам дефініції [19; 20, с. 14; 21, с. 11; 23].

Нам імпонує науковий підхід до визначення поняття «освітня політика», який запропонувала В. Бобрицька. На її думку, освітня політика – це «міждисциплінарна галузь знань на стику філософії освіти, політичної науки, порівняльної педагогіки, яка досліджує розвиток освітніх систем на різних рівнях, обумовленість державної політики у сфері освіти через розкриття взаємовідносин різних владних інституцій, освітніх структур, громадських об'єднань, соціальних груп, індивідів для реалізації своїх інтересів і потреб в одній із найважливіших складових суспільного життя – освіті» [22, с. 142].

Важливим питанням функціонування системи освіти є визначення її місії. Тому звернімося до наукової праці С. Калашнікової «Ідентифікація сучасних орієнтирів розвитку вищої освіти» [18]. На думку дослідниці, місія вищої школи має орієнтуватися на міжнародні стандарти освіти та реалізовувати їх через інноваційну діяльність та наукові дослідження, підвищення якості освітніх послуг та універсальності освітніх компонентів, посилення якості підготовки фахівців завдяки академічній мобільності та міжнародним проектам [18, с. 13–14].

С. Ніколаєнко під місією сучасних університетів розуміє розвиток суспільних взаємовідносин держави та формування

комфортних умов функціонування галузі вищої освіти задля формування лідерського потенціалу закладу вищої освіти та розвитку економічного потенціалу України [11, с. 17].

С. Курбатов визначає, що в умовах глобалізаційних викликів сучасності та під час «просторового перехрестя» місію закладу вищої освіти варто вбачати в його ролі у формуванні національної свідомості здобувачів вищої освіти та в тому, що він є своєрідною «інституцією культурного сепаратизму, формування етнічно та, відповідним чином, ідеологічно забарвленого освітнього простору, а також, фактично, головним центром формування дискурсів національної культури» [17, с. 13–14]. Погоджуємося з думкою науковця, оскільки університетський освітній простір є своєрідним інструментарієм націотворчих процесів, культурного збагачення суспільства та його соціально значущих проблем.

Пропонуємо власне бачення місії соціальної освіти в Україні, що, на нашу думку, полягає в підготовці конкурентоспроможних фахівців, які здатні професійно, на високому рівні забезпечити реалізацію соціальних потреб або вирішити соціальні проблеми людини в різних галузях і сферах життєдіяльності, використовуючи провідні міжнародні та вітчизняні практики.

Слід перейти до висвітлення й інтерпретації основних цінностей соціальної освіти. Як стверджує Л. Панченко, «призначення системи цінностей полягає в регулюванні процесів навчання, виховання, розвитку, соціалізації особистості. Система цінностей має системоутворювальний фактор, який забезпечує її цілісність» [24, с. 162].

Основою цінностей сучасної соціальної роботи, на нашу думку, є система професійних принципів, якими керується фахівець у процесі роботи з клієнтом. Водночас, на думку О. Дубанесюк, ціннісним у соціальній роботі є професіоналізм людини, який знаходить своє відображення у відповідальності, громадській діяльності, морально-етичних принципах і професійній творчості в соціальній сфері [46, с. 145–154].

Відповідно до статті 6 Закону України «Про освіту» (2017) [2] основними принципами освіти в Україні є:

- доступність для кожного громадянина всіх форм і типів освітніх послуг, що надаються державою, зокрема доступність для осіб з особливими освітніми потребами освітніх послуг, як-от інклюзивного навчання за місцем проживання;
- рівність умов кожної людини для повної реалізації її здібностей, таланту, всебічного розвитку;
- гуманізм, демократизм, пріоритетність загальнолюдських духовних цінностей;
- незалежність освіти від політичних партій, громадських і релігійних організацій;
- єдність і наступність системи освіти;
- науковий, а також світський характер освіти;
- безперервність і різноманітність освіти;
- тощо [2].

На нашу думку, основні принципи, які наявні в системі освіти, є підґрунтям формування системи цінностей для соціальної освіти. Враховуючи вітчизняні освітні принципи, науково-педагогічний досвід, вектор розвитку системи соціальних взаємовідносин і досвід підготовки фахівців із соціальною освітою, пропонуємо наступний перелік цінностей соціальної освіти:

1. Верховенство права (рівність усіх перед законом, створення рівних можливостей і збалансування інтересів різних осіб або груп людей);
2. Відкритість (готовність до наукового пошуку й апробації інноваційних моделей соціальної взаємодії, допомоги та підтримки, імплементація кращих міжнародних практик, негативне ставлення до протизаконних проявів у суспільстві);
3. Відповідальність (дотримання правових і соціальних норм, готовність до командної роботи, прийняття рішень і відповідальності за результати, турбота про людей, усвідомлення відповідальності за власне життя та ідеї «lifelong learning»);

4. Гідність (розуміння унікальності кожної людини, допомога в утвердженні її винятковості на психосоціальному рівні та в суспільстві);

5. Довіра (побудова стосунків між зацікавленими особами соціальної сфери на основі чесності та за умови таємності як морально-етичної основи приватності людини);

6. Патріотизм (любов до рідної держави та її людей, підтримка та поширення національних надбань);

7. Рівність (створення умов для фізичної й емоційної доступності, а також реалізація встановлених державою прав і свобод для людини та громадянина незалежно від віросповідання, політичних поглядів, національності, віку, статті або сфери професійної діяльності);

8. Свобода (реалізація положень природнього права кожної людини бути вільною в самореалізації власного «я», своїх бажань для формування персонального життєвого, професійного та сімейного шляхів);

9. Справедливість (дотримання соціальних ролей різними індивідами, групами людей і можливостей створення гендерно рівного простору).

На нашу думку, цінності соціальної освіти можуть бути співвіднесені із цінностями соціальної роботи й досягнуті фахівцем не лише в умовах освітнього середовища університету (під час освітнього процесу), а й у момент професійної самореалізації через їх свідоме прийняття, дотримання та розуміння. Тобто ціннісні орієнтири формуються, переорієнтуються та реалізується протягом усього періоду трудової діяльності людини.

Наявна система вищої освіти в Україні остаточно оформилася у 2014 році, із прийняттям відповідного Закону України «Про вищу освіту» [14], в умовах інтеграції до європейського освітнього простору та лібералізації сфери освіти. Ця система має чітко окреслені компоненти, тому для визначення місця соціальної освіти у вітчизняному освітньому просторі вищої школи варто їх схематично зобразити й узагальнено проаналізувати (Рис. 1.3).

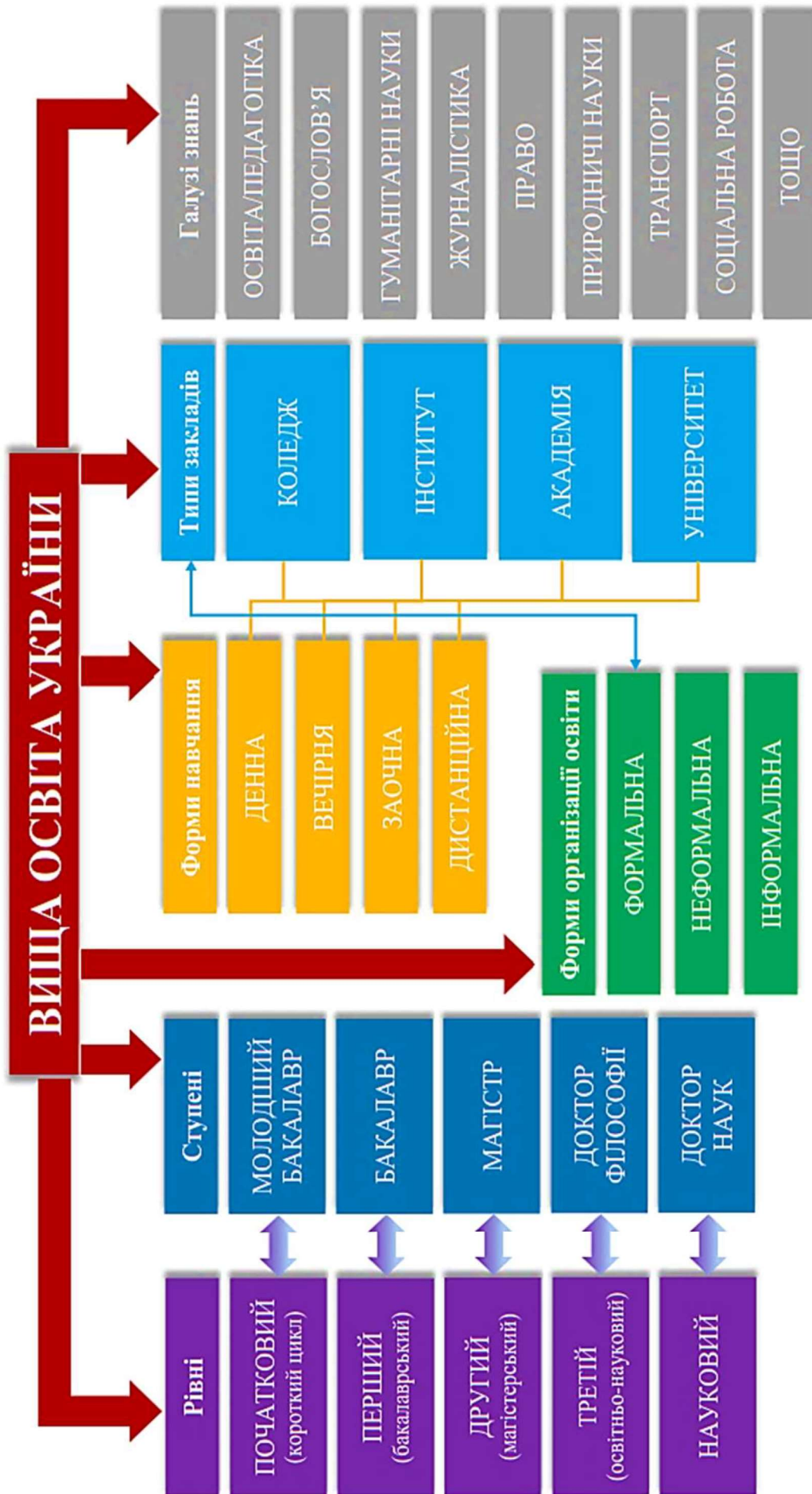

Рис.1.3. Структура вищої освіти в Україні
Джерело: розроблено автором на основі [2; 12; 14].

На основі схематично зображеної організаційної структури вищої освіти можна стверджувати, що вона має цілком завершений вигляд і враховує всі необхідні компоненти для успішного функціонування. Важливо зазначити, що серед визначених державою галузей наукових знань і спеціальностей, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти в Україні, своє місце займає й соціальна освіта, яка реалізується через галузь знань 23 Соціальна робота.

Водночас актуальним залишається питання визначення галузевої приналежності вітчизняної соціальної освіти, оскільки вона здійснює підготовку фахівців для багатьох інших сфер людської життєдіяльності. Нині підготовку соціальних фахівців із різними спеціалізаціями віднесено до галузі знань 23 Соціальна робота спеціальностей 231 Соціальна робота та 232 Соціальне забезпечення. Таке рішення було ухвалено урядом України у 2015 році шляхом затвердження переліку галузей знань і спеціальностей [12], за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти.

На відміну від попереднього переліку спеціальностей 2010 року [13] за новим усі можливі спеціалізації в системі соціальної освіти поєднали в одній галузі між двох спеціальностей 231 Соціальна робота та 232 Соціальне забезпечення. Серед можливих спеціалізацій навчання фахівців пропонуємо виділити:

- соціальні працівники для неурядового сектору економіки (організація благодійних і громадських заходів, суспільна підтримка осіб, які потрапили у складні життєві обставини засобами волонтерської діяльності);

- соціальні працівники у сфері охорони громадського здоров'я (надання соціально-медичних послуг, професійна соціальна підтримка в системі охорони здоров'я, планування профілактичних заходів зі збереження здоров'я людей);

- соціальні працівники у сфері освіти й охорони дитинства або фахівці соціально-педагогічної сфери (здійснення соціально-педагогічного супроводу дітей і молоді, які опинилися у складних життєвих обставинах, а також планування освітнього процесу в

закладі освіти, враховуючи психосоціальні особливості учасників);

- соціальні працівники у сфері публічного управління й адміністрування (реалізація соціальної політики на місцевому рівні, організація надання соціальних послуг клієнтам, організаційно-адміністративна й інформаційна діяльність в органах влади щодо соціального захисту та підтримки населення);

- соціальні робітники з обслуговування населення (надання соціальних послуг окремим групам населення (догляд вдома, підтримане проживання, паліативний догляд, соціальна реабілітація, натуральна допомога та інші), встановлення зв'язків між різними структурами для здійснення соціальної допомоги нужденним та особам, які потрапили у складні життєві обставини);

- фахова наукова діяльність із соціальної роботи (дослідження проблем, теорій, технологій, фактів та явищ соціальної роботи в науковому просторі, розробка теоретико-методологічних підходів та їх апробація для покращення вітчизняної та міжнародної соціальної роботи).

Для визначення проблеми з підготовки профільних кадрів для соціальної сфери звернемо свою увагу на переліках спеціальностей із підготовки кадрів 2010 та 2015 років освітнього ступеня магістр (Табл. 1.2).

Не менш важливим є те, що за переліком спеціальностей 2015 року заклади вищої освіти отримали можливість самостійно приймати рішення щодо спеціалізації освітніх програм підготовки соціальних фахівців у межах галузі 23 Соціальна робота. Наприклад, Київський університет імені Бориса Грінченка здійснює підготовку фахівців за спеціальністю 231 Соціальна робота в межах освітньо-професійної програми «Соціальна адвокація» [25], Західноукраїнський національний університет за освітньою програмою «Соціальна робота і соціальна політика» [26], а в межах спеціальності 232 Соціальне забезпечення в Національному педагогічному університеті імені М. П. Драгоманова здійснюється підготовка кадрів за програмою

«Соціальне інспектування» [27]. Ця автономія дозволяє університетам, враховуючи регіональні особливості та соціальне замовлення, здійснювати спеціалізовану професійну підготовку фахівців із соціальною освітою.

Таблиця 1.2

Перелік спеціальностей 2010 р. та 2015 р. із підготовки фахівців соціальної сфери освітнього ступеня магістр

	Перелік спеціальностей 2010 року	Перелік спеціальностей 2015 року
Галузь знань	1301 Соціальне забезпечення	23 Соціальна робота
Напрямок підготовки або спеціальність	8.13010101 Соціальна допомога	231 Соціальна робота
	8.13010201 Соціальне забезпечення	232 Соціальне забезпечення

Джерело: розроблено автором на основі [12; 13].

Проаналізувавши наведені дані в таблиці, можна зробити висновок, що підготовка здобувачів вищої освіти для соціальної сфери не зазнала суттєвих змін. Оновлені назви спеціальностей залишилися суголосними з попередніми назвами напрямів підготовки. Безумовно, позитивною тенденцією до розвитку системи підготовки професійних кадрів для соціальної сфери вважаємо зміну назви галузі знань із «Соціальне забезпечення» на «Соціальна робота». У цьому випадку перейменування є логічним, адже соціальне забезпечення в науковому дискурсі розглядається як один із елементів соціальної роботи.

Актуальним є і питання підготовки фахівців для соціально-педагогічної сфери, оскільки відповідно до затверджених компетентностей ці фахівці мають володіти універсальними компетентностями та міжгалузевими знаннями для подальшої професійної діяльності. За діючим переліком спеціальностей (2015) підготовка будь-яких фахівців для соціальної сфери зорієнтована в галузі 23 Соціальна робота, зокрема це стосується фахівців для закладів освіти. Звернемося до переліку

спеціальностей 2010 та 2015 років для візуалізації інформації та визначення можливостей підготовки фахівців соціально-педагогічної сфери (Табл. 1.3).

Таблиця 1.3

Перелік спеціальностей 2010 р. та 2015 р. із підготовки фахівців соціально-педагогічної сфери освітнього ступеня магістр

	Перелік спеціальностей 2010 року	Перелік спеціальностей 2015 року	
Галузь знань	0101 Педагогічна освіта	23 Соціальна робота	01 Освіта/ Педагогіка
Напрямок підготовки або спеціальність	8.01010601 Соціальна педагогіка	231 Соціальна робота	011 Освітні, педагогічні науки
Освітня програма	-	Соціальна робота	Соціальна педагогіка
Спеціалізація	-	Соціальна педагогіка	

Джерело: розроблено автором на основі [12; 13].

У цьому випадку наведена інформація свідчить про неузгодженість і відсутність єдиної державної доктрини в підготовці соціальних фахівців для закладів освіти. З одного боку, підготовка фахівців для соціально-педагогічної сфери може здійснюватися за спеціальністю 231 Соціальна робота, освітня програма або спеціалізація «Соціальна робота», як наприклад, магістерська програма «Соціальна робота (Соціальна педагогіка)» у Полтавському національному педагогічному університеті імені В. Г. Короленка [28]. З іншого боку, досвід Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка з програмою «Соціальна педагогіка» [29] та Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова з програмою «Соціально-виховна робота з дітьми та молоддю» [37], які здійснюють підготовку відповідних кадрів у межах спеціальності 011 Освітні, педагогічні науки.

Не можна оминати увагою встановлення відповідності між українським переліком галузей і спеціальностей, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти (2015) [12] і Міжнародної стандартної класифікації освіти (ISCED-F) (2013) [16]. Існування чіткого переліку наукових галузей і спеціальностей для подальшої професійної підготовки студентів є одним із ключових механізмів державного регулювання діяльності закладів вищої освіти й умовою успішного функціонування вітчизняної галузі вищої освіти. Наявність схожості між вітчизняним переліком і міжнародним стандартом позитивно впливає на розвиток освіти, зокрема соціальної. Адже завдяки подібній відповідності вища соціальна освіта має можливість визначити вектори підготовки фахівців не лише для українського ринку праці, а й для міжнародного (Табл. 1.4). На нашу думку, це співвідношення позитивно впливає на інтеграцію українських вишів до Європейського простору вищої освіти.

Таблиця 1.4

Відповідність між вітчизняним переліком галузей і спеціальностей (2015) та ISCED-F (2013) у підготовці фахівців із соціальною освітою

Спеціальність за вітчизняним переліком галузей і спеціальностей із підготовки здобувачів вищої освіти (2015)	Спеціальність за Міжнародною стандартною класифікацією освіти (2013)
231 Соціальна робота	0921 Care of the elderly and of disabled adults
	0922 Child care and youth services
	0923 Social work and counselling
232 Соціальне забезпечення	0413 Management and administration
	0923 Social work and counselling

Джерело: складено автором на основі [12; 16].

У міжнародному освітологічному просторі соціальна освіта охоплює навчання студентів соціальній роботі та професійному консультуванню, управлінню структурами соціальної роботи, а також наданню соціальних послуг молоді, послуг щодо догляду

за дітьми, людьми похилого віку та дорослими з інвалідністю. Визначена відповідність є абсолютно доцільною та відображає тенденції з підготовки фахівців, які поступово впроваджуються в освітній простір України.

Водночас у Міжнародній стандартній класифікації освіти (ISCED-F) 2013 року [16] визначено, що:

1) навчання вихователів дошкільних закладів освіти (0112 Training for pre-school teachers) [16, с. 7] тісно пов'язане з послугами для дітей і молоді (0922 Child care and youth services) [16, с. 46-47];

2) підготовка фахівців у галузі соціології та культурології (0314 Sociology and cultural studies) [16, с. 18] співвідноситься із соціальною роботою та консультуванням (0923 Social work and counselling) [16, с. 47].

Аналізуючи вище наведені дані, варто зауважити, що український перелік і міжнародна класифікація мають перехресні посилання на інші галузі або спеціальності, що актуалізує соціальну освіту. Водночас відкритим залишається питання галузевої приналежності соціальних фахівців для закладів освіти. Підготовку соціальних фахівців для системи освіти можна вважати міждисциплінарною. Освітньо-професійні програми, які розраховані на підготовку кадрів для соціально-педагогічної сфери, передбачають опанування знань, які перебувають на межі двох спеціальностей – 011 Освітні, педагогічні науки та 231 Соціальна робота, що визначає подальшу предметну область їх навчання та гармонійно поєднує в собі окремі освітні компоненти окреслених спеціальностей.

Підготовку соціальних фахівців для системи освіти можна вважати міждисциплінарною. На нашу думку, підготовку фахівців соціально-педагогічної сфери варто відносити до галузі 01 Освіта/Педагогіка та додати до цієї галузі знань окрему спеціальність «Соціальна освіта», «Соціальна педагогіка» або «Соціально-педагогічна діяльність», оскільки фахівці соціально-педагогічної сфери для впровадження професійної діяльності мають володіти необхідними та досить специфічними

компетентностями, які в більшості випадків притаманні саме сфері освіти.

Процеси реформування окремих сфер людської взаємодії знаходять своє відображення не лише в унормуванні питань підготовки кадрів або їх галузевої приналежності, а й в економічному житті суспільства, що суттєво впливає на формування замовлення держави, неурядових організацій і бізнесу на професійну підготовку тих або тих фахівців, зокрема із соціальною освітою.

Сучасні геополітичні та соціальні проблеми, з якими стикнулася Україна, як-от: Придністровський конфлікт (1990–1992), Помаранчева революція (2004–2005), Революція Гідності (2013–2014), анексія Криму (2014), російська окупація Донецької та Луганської областей (із 2014), глобальна пандемія COVID-19 (2020–2022) та військова агресія Росії (із 2014), яскраво відображають тенденцію вітчизняного ринку праці в потребі у кваліфікованих фахівцях із вищою соціальною освітою.

Таке зростання кризових явищ у суспільстві призвело до підвищення попиту на осіб із соціальною або соціально-педагогічною освітою, які володіють ґрунтовними знаннями з педагогічних, соціальних і гуманітарних наук, і необхідними спеціальними (фаховими) компетентностями в галузі соціальної роботи для надання кваліфікованої соціальної допомоги або консультації клієнту із вразливої групи населення.

Тому важливим етапом нашого дослідження є аналіз можливостей подальшої трудової діяльності осіб, які отримали вищу соціальну освіту на теренах України. Для аналізу можливостей подальшого працевлаштування встановимо відповідність між посадою за Класифікатором професій 003:2010 [15] і місцем роботи (Табл. 1.5). Пропонуємо потенційні місця працевлаштування об'єднати в наступні категорії: органи державної влади та місцевого самоврядування; установи соціального захисту й обслуговування населення; заклади освіти й наукові установи; установи охорони здоров'я; інших підприємств, установ та організацій.

Таблиця 1.5

Відповідність між посадою за Класифікатором професій і можливою категорією установи для працевлаштування

Можливі місця працевлаштування	Перелік посад
Органи державної влади та місцевого самоврядування	1483 – Менеджер (управитель) у соціальній сфері 2419.2 – Державний соціальний інспектор 2419.3 – Спеціаліст державної служби (місцевого самоврядування) 3443 – Інспектор соціальної допомоги
Установи соціального захисту й обслуговування населення	1210.1 – Керівник (директор) установи (закладу) соціального захисту населення 1483 – Менеджер (управитель) у соціальній сфері 2442.2 – Соціальний патолог 2446.2 – Соціальні працівники 2446.2 – Фахівець із соціальної роботи 3460 – Соціальний працівник (допоміжний персонал) 5133 – Соціальний робітник
Заклади освіти й наукові установи	2340 – Викладач із соціальної педагогіки 2340 – Педагог соціальний 2352 – Інспектор з охорони дитинства 2359.2 – Організатор позакласної та позашкільної виховної роботи з дітьми 2359.2 – Педагог-організатор 2446.1 – Науковий співробітник (соціальний захист населення) 3330 – Асистент викладача із соціальної педагогіки
Установи охорони здоров'я	2225.2 – Фахівець з громадського здоров'я 2442.2 – Соціальний патолог 2446.2 – Соціальні працівники 3414 – Фахівець з спеціалізованого обслуговування 3460 – Соціальний працівник (допоміжний персонал)

Продовження таблиці 1.5

Інших підприємств, установ та організацій	1232 – Начальник відділу соціального розвитку 1483 – Соціальний менеджер 1496 – Менеджер (управитель) із соціальної та корпоративної відповідальності 2359.2 – Фахівець з питань молоді (молодіжний працівник) 3414 – Фахівець з організації дозвілля 3474 – Організатор культурно-дозвіллевої діяльності
---	--

Джерело: складено автором.

Розглянувши детально перелік посад і професій, які можуть обіймати особи, що здобули вищу соціальну освіту, варто визначити їх соціономічний характер. Адже перелічені професії займаються дослідженням і поясненнями соціальних взаємозв'язків. «Соціономічні професії – це професії та посади, які в процесі діяльності ґрунтуються на спілкуванні типу “людина-людина”, а також вивченні соціального розвитку соціуму та впливі соціальних процесів на рівні суспільної взаємодії» [48].

Як стверджує Л. Буркова, до соціономічних професій варто відносити «психологів, педагогів, соціальних педагогів, соціальних працівників, журналістів, політологів, соціологів, юридичні професії» [49, с. 72]. На нашу думку, цей перелік можна розширити такими професіями, як «фахівець із соціальної роботи», «соціальний патолог», «соціальний менеджер» та інші.

Встановлена відповідність підтверджує, що за останні роки підготовка соціальних фахівців для різних сфер суспільного життя набуває поширення. Тому важливою, на нашу думку, є підготовка універсальних фахівців, які на достатньому рівні володіють різногалузевими знаннями та компетентностями. Зупинимось докладніше на потребі та можливостях міждисциплінарної підготовки соціальних фахівців.

Міждисциплінарною програмою підготовки фахівців вважається освітня програма, зміст та обсяг освітніх компонентів,

якої гармонійно та в рівних обсягах, у кредитах ЄКТС, може бути співвіднесений із певними спеціальностями [36]. Освітні компоненти таких програм повинні не просто відповідати певним спеціальностям, а й визначати їх предмету область. Важливо, що виважена міждисциплінарна освітня програма може відноситись до кількох галузей або спеціальностей, а у випадку домінування окремих освітніх компонентів певної спеціальності у програмі вимагає її віднесення (визначення) до конкретної спеціальності та галузі знань.

У складних життєвих обставинах, які виникають через суспільні, політичні, економічні виклики та нині через військові конфлікти, на вітчизняному та міжнародному ринках праці пріоритетними є фахівці, які володіють спеціальними міждисциплінарними компетентностями на високому рівні задля вирішення міжгалузевих проблем незалежно від обставин, у яких вони перебувають. Отже, самі роботодавці та стейкхолдери для подолання кризових суспільних явищ диктують потребу в підготовці різнобічних фахівців із соціальною освітою.

Нині визначити наявність міждисциплінарних програм підготовки соціальних працівників немає можливості. Проте є яскраві приклади закладів вищої освіти, де за назвами освітніх програм, навіть у межах галузі 23 Соціальна робота, можна зробити висновок про їх міждисциплінарність. До таких закладів вищої освіти відносимо: Бердянський державний педагогічний університет [30], Вінницький державний педагогічний університет імені М. Коцюбинського [31], Донбаську державну машинобудівну академію [32], Західноукраїнський національний університет [26], Львівський національний університету імені Івана Франка [33], Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського» [35]. За відкритою інформацією на сайтах університетів визначимо назви освітньо-професійних програм підготовки соціальних фахівців і припустимо їх міждисциплінарні зв'язки з іншими вітчизняними спеціальностями (Табл. 1.6):

Таблиця 1.6

Визначення міждисциплінарних зв'язків за назвами освітніх програм вітчизняних ЗВО

Назва ЗВО	Назва програми	Визначена спеціальність	Міждисциплінарні спеціальності
Бердянський державний педагогічний університет	Соціальна робота та практична психологія	231 Соціальна робота	231 Соціальна робота
			053 Психологія
Вінницький державний педагогічний університет імені М. Коцюбинського	Соціальна робота. Психологія	231 Соціальна робота	231 Соціальна робота
			053 Психологія
Донбаська державна машинобудівна академія	Економіка та організація соціального забезпечення	232 Соціальне забезпечення	232 Соціальне забезпечення
			051 Економіка
Західноукраїнський національний університет	Соціальна робота та соціальна політика	231 Соціальна робота	231 Соціальна робота
			281 Публічне управління й адміністрування
Львівський національний університет імені Івана Франка	Соціально-психологічна реабілітація	231 Соціальна робота	231 Соціальна робота
			053 Психологія
Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»	Міжнародні соціальні проекти та волонтерська діяльність	231 Соціальна робота	231 Соціальна робота
			028 Менеджмент
			соціокультурної діяльності 291 Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії

Джерело: розроблено автором на основі [12; 26; 30; 31; 32; 33; 35; 36]

Отже, зазначена інформація дозволяє зробити висновок, що галузі знань 23 Соціальна робота має тісні кроссекторальні зв'язки, що суттєво впливає на підготовку відповідних фахівців. Усі зазначені освітні програми мають співвідношення з іншими спеціальностями. Проте в їх основу покладено стандарти вищої освіти спеціальностей 231 Соціальна робота та 232 Соціальне забезпечення, що реалізуються через відповідні освітні компоненти, загальні та спеціальні компетентності.

Безперечно, що задля успішного подолання негативних соціальних наслідків в умовах кризових проявів існування суспільства й оптимізації економічної моделі функціонування бізнес-сектору буде підвищуватися потреба в міжгалузевих соціальних працівниках, як-от: «психосоціальний патолог», «соціальний менеджер, «корпоративний психолог», «соціальний педагог, психолог» або «фахівець із соціальної роботи із психологічними компетентностями» тощо.

Підготовка будь-яких професійних кадрів залежить від ряду факторів: бажання до самовдосконалення, імідж закладу вищої освіти, прагнення працювати за фахом після завершення навчання, роль та особистість викладача, ставлення до обраної спеціальності та інші. Під час професійної підготовки соціальних фахівців варто враховувати, що формування їх професійної касти розпочалося у ХІХ столітті і триває донині. Пришвидшення цього процесу в Україні може ознаменувати появу наукових шкіл та академічних осередків підготовки відповідних фахівців, тому зупинимося на їх теоретичному аналізі.

Заклади вищої освіти в будь-якому куточку світу пишаються своїми науковими школами, які здійснюють підготовку фахівців вищої кваліфікації – докторів філософії (PhD) і докторів наук. Діяльність наукових шкіл свідчить про високий науковий потенціал закладу освіти і відповідний кваліфікаційний рівень його науково-педагогічних працівників. Створення наукових шкіл відбувається за однієї спеціальністю або галуззю, предметом дослідження або проблематикою. У вітчизняному педагогічному дискурсі протягом останніх років завдяки активній науковій діяльності починає з'являтися

традиція створювати наукові школи за їх першим керівником, який зробив вагомий внесок у вирішення теоретико-методологічних і прикладних питань за обраним науковим напрямом, а також підготовував достатню кількість наукових кадрів, які є його ідейними наступниками.

Серед нині діючих провідних наукових шкіл соціальної освіти в Україні можна виділити:

1. Наукова школа «Соціальна взаємодія та соціальне партнерство в системі інститутів соціальної сфери». Ця школа функціонує під керівництвом доктора педагогічних наук, професора А. Лякішевої при Волинському національному університеті імені Лесі України. Основний напрям наукових досліджень полягає в дослідженні проблем обдарованості та педагогіки обдарованих дітей, соціально-педагогічної роботи із сім'ями, формуванні соціальної поведінки здобувачів вищої освіти в процесі взаємодії [39];

2. Наукова школа «Соціально-педагогічний супровід дітей груп ризику» очолює доктор педагогічних наук, професор Н. Сейко. Наукова школа займається дослідженнями в напрямі історико-педагогічних тенденцій соціального супроводу дітей груп ризику, їх соціальною діагностикою та розробкою ефективних соціально-педагогічних технологій підготовки фахівців соціальної сфери задля компетентнісного організаційного супроводу дітей груп ризику [40];

3. Наукова школа «Школа адаптивного управління соціально-педагогічними системами» Г. Єльнікової. Основна мета діяльності школи –«здійснення наукової, навчальної та навчально-методичної роботи, з метою підвищення професійної компетентності наукових, педагогічних і науково-педагогічних працівників галузі освіти, а також підвищення ролі науки в українському суспільстві, у тому числі адаптивному управлінні соціально-педагогічними системами» [41];

4. Наукова школа А. Кавалерова «Інноваційність в методології та технології наукового і соціального пізнання». Наукова школа доктора філософських наук, професора А. Кавалерова заснована у 1992 році та зорієнтована на

дослідженнях соціально-філософських проблем формування ціннісних орієнтирів особистості, мовного простору в умовах міжнаціональної комунікації, основ детермінант відхилень у поведінці різних верств населення, передумов і принципів формування соціальних норм і цінностей сучасного суспільства [38].

5. Першою науковою школою соціальної освіти можна вважати кафедру соціальної освіти та соціальної роботи Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова [42]. Основоположником наукового центру була А. Капська. Основою її наукових пошуків стала актуалізація та розвиток теорії соціальної педагогіки, теорії та практики виховної роботи, виховна діяльність учителя, соціальна адаптація та становлення особистості в шкільному освітньому просторі й утвердження концепцій соціально-виховної роботи у вітчизняному освітньому просторі.

6. Факультет соціальної та психологічної освіти Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини, при якому функціонує одразу дві наукові школи соціальної сфери: «Актуальні проблеми соціального виховання в теорії та історії педагогіки» (керівник Н. Коляда) [43] й «Актуальні проблеми соціальної роботи в громаді: історія, теорія, практика» (керівник О. Кравченко) [44]. Серед основних векторів досліджень є проведення теоретичних та експериментальних досліджень з актуальних проблем соціального виховання, розвиток соціального партнерства у громаді, педагогічно-просвітницька діяльність неурядових інституцій в Україні тощо.

Наукові школи соціальної освіти в сучасному вигляді є осередками науковців-одномумців, які ставлять за мету покращення життя людей і соціальних процесів. Кожна наукова школа спеціалізується на окремому соціальному феномені та завдяки їх діяльності відбувається науковий прогрес, оскільки вони відіграють важливу роль у формуванні теоретичної бази соціальної освіти, апробації та утвердженні новітніх методів, принципів і технологій соціальної роботи, підтримки, консультування, захисту в різних галузях і спеціальностях.

Очевидним підґрунтям становлення шкіл соціальної освіти, на теренах України, можна вважати постійний розвиток суспільних і гуманітарних знань, науково-педагогічних теорій і потреб соціальної роботи.

Однак за науковими школами закріплена виключна роль організації наукової діяльності окремої спільноти дослідників, які перебувають у безперервному пошуку відповідей на конкретні процеси в соціальній сфері. Провідне ж місце в підготовці соціальних працівників за освітнім ступенем «бакалавр» чи «магістр» належить академічним осередкам – профільним кафедрам закладів вищої освіти.

У класичному розумінні кафедра є структурним підрозділом закладу вищої освіти, яка забезпечує освітній процес і науково-методичну діяльність за певною спеціальністю або галуззю. Кафедри здійснюють викладання освітніх компонентів задля загальної та професійної (фундаментальної, спеціальної) підготовки майбутніх фахівців.

Наведемо деякі статистичні дані. У Єдиній державній електронній базі з питань освіти (ЄДЕБО) станом на 01.10.2021 року було зареєстровано 996 суб'єктів освітньої діяльності в галузі вищої освіти, із них 831 заклад вищої освіти (академії, інститути, коледжі та університети) та 165 наукових установи (науково-дослідницьких інститутів). За даними Національного агентства забезпечення якості вищої освіти (НАЗЯВО), розподіл здобувачів вищої освіти за спеціальностями галузі знань 23 Соціальна робота був наступний [45, с. 24]:

- денна форма навчання за кошти держбюджету – 3249 осіб;
- денна форма навчання за кошти фізичних/юридичних осіб – 3028 осіб;
- заочна форма навчання за кошти держбюджету – 692 особи;
- заочна форма навчання за кошти фізичних/юридичних осіб – 1763 особи;
- усього здобуває освіту за галуззю – 8732 особи, із них: за спеціальністю 231 Соціальна робота – 7155 осіб і спеціальність 232 Соціальне забезпечення – 1577 осіб.

У зв'язку із тривалою тенденцією до збільшення бажаючих отримати якісну соціальну освіту та попит на фахівців із соціальною освітою протягом останніх років збільшилася чисельність осередків підготовки фахівців за спеціальностями галузі знань 23 Соціальна робота. Так, за відкритими даними ЄДЕБО, нині підготовку соціальних працівників можуть здійснювати за спеціальністю 231 Соціальна робота – 113 закладів вищої освіти, а за спеціальністю 232 Соціальне забезпечення – 22 заклади вищої освіти.

Проаналізувавши кількісні статистичні показники за спеціальностями галузі знань 23 Соціальна робота, можна стверджувати про більший попит саме на спеціальність 231 Соціальна робота, про що свідчать кількість осіб, які здобувають освіту та кількість закладів вищої освіти, які можуть готувати фахівців за цією спеціальністю. Водночас можна зробити узагальнення, що існує певна тенденція до збільшення кількості осіб, які бажають отримати вищу соціальну освіту в Україні.

Висхідну тенденцію до здобуття вищої освіти соціального напрямку можна проаналізувати не лише в Україні, а й за кордоном. Наприклад, у Європі функціонує більше 400 закладів вищої освіти, які надають можливість отримати соціальну освіту. Кількісні показники здобувачів такої освіти суттєво варіюються в залежності від держави. Так, у Німеччині на факультетах соціальної освіти навчається одночасно 1000-2000 осіб, а в Австрії або Ірландії загалом навчається 100-200 осіб. Вважаємо, що кількісні показники здобувачів вищої соціальної освіти в кожній державі відрізняються у зв'язку з рядом факторів, як-от: загальний рівень життя, демографічна політика, відношення до професії та рівень реалізації соціальної політики [51]. У контексті цього варто зробити співставлення моделей підготовки соціальних працівників (фахівців із соціальною освітою), враховуючи вітчизняний і міжнародний досвід.

Якщо проаналізувати американо-канадську систему профільної підготовки соціальних працівників, то навчання передбачає три рівня: бакалаврський, магістерський і науковий. Окрема увага відводиться функціонуванню шкіл соціальної

роботи при університетах [52, с. 206]. Водночас їх система професійної підготовки соціальних кадрів передбачає, що за час навчання на бакалавраті студент оволодіє загальними та спеціальними (фаховими) компетентностями, а під час навчання в магістратурі обере спеціалізацію та необхідні вибіркові дисципліни освітньої програми і зможе поглибити фахові й отримати вузькоспеціальні компетентності.

Для прикладу, навчаючись за освітнім рівнем магістра в Колумбійському університеті (США) [53], необхідно обрати одну із семи освітніх програм із соціальної роботи, які мають різноспрямовані спеціалізації: здоров'я, психічне здоров'я та інвалідність; організація соціальної роботи; соціальна робота з рекрутингу; шкільні та пов'язані зі школою послуги тощо. Так, здобуваючи соціальну освіту за спеціалізацією «Health, Mental Health & Disabilities» (здоров'я, психічне здоров'я та інвалідність), після завершення навчання студент може працювати в закладах освіти, спеціалізованих закладах освіти, прийомних агентствах, центрах догляду, освітніх центрах при закладах охорони здоров'я тощо. По відношенню до української системи підготовки відповідних фахівців можемо віднести їх до соціальних працівників соціально-педагогічної сфери (соціальний педагог, інспектор з охорони дитинства, педагог-організатор) або соціальних працівників для закладів охорони здоров'я (фахівець із громадського здоров'я, фахівець із спеціалізованого обслуговування).

На рівні з американо-канадською варто розглянути європейські моделі підготовки фахівців із соціальною освітою. Характерною особливістю підготовки соціальних працівників у Європі є індивідуалізований підхід, в основу якого покладено врахування національних особливостей освіти, культури, побуту й історичної традиції соціальної роботи.

«Міжнародна асоціація шкіл соціальної роботи (IASSW) не вважає, що загальна міжнародна освіта може мати переваги над освітою, яку можна отримати у власній країні» [54, с. 29]. Нині не існує єдиного міжнародного стандарту підготовки соціальних

працівників, водночас існують загальноприйняті підходи навчання та вимоги до професії соціального працівника.

Розгляньмо професійну підготовку фахівців із соціальною освітою в Німеччині. Як стверджує О. Пришляк, професії соціального педагога та соціального працівника високо цінуються в німецькому суспільстві. Для підготовки кадрів із соціальною освітою в Німеччині було впроваджено триступеневу вищу соціальну або соціально-педагогічну освіту [55, с. 256–257]. Особливістю навчання соціальних працівників вважаємо отримання універсальної кваліфікації, яка залежить від регіону здобуття освіти та закладу вищої освіти. Увесь освітній процес побудовано на основі ціннісного розуміння важливості соціальної допомоги та рівному поєднанні теорії і практики соціальної або соціально-педагогічної діяльності.

Для прикладу переглянемо програму Вільного університету Берліну [61] в галузі «педагогічні науки». Ця програма зорієнтована на набуття студентами теоретичних і методологічних навичок у галузі освітніх, педагогічних наук, а також теоретичних знань у питаннях навчання, виховання, розвитку, соціалізації й організації навчального-виховного процесу в закладі освіти. Важливим для нашого дослідження є те, що після завершення навчання випускники бакалаврату за цією програмою прирівнюються до соціально-педагогічних фахівців і спеціалістів з освітньої допомоги.

Водночас, навчаючись у Протестантському університеті прикладних наук Фрайбурга [62] за освітньою програмою «Соціальна робота», під час випуску здобувачі вищої освіти отримують ступінь бакалавра або магістра мистецтв. Враховуючи теоретичний аналіз системи підготовки соціальних працівників у німецьких університетах, можна зробити висновок, що освітні програми професійної підготовки можуть бути в різних галузях науки (культура та мистецтво, освіта і педагогіка, соціальні науки), що впливає на подальшу сферу трудової діяльності випускників із соціальною освітою.

Цікавим є досвід професійної підготовки соціальних працівників у Франції. Для унормування професійної діяльності

французьким законодавством встановлена підготовка фахівців із соціальною роботою на декількох рівнях. Навчання за першим циклом (бакалаврським) відповідає в більшості за набуття особою професійних компетентностей у процесі практичної підготовки. Після завершення навчання за першим циклом випускник має можливість провадити психосоціальну та психолого-педагогічну професійну діяльність, а також надавати індивідуальні або групові соціальні послуги. Навчання на другому циклі (магістерському) передбачає ґрунтовну теоретичну підготовку для подальшої наукової діяльності або формування управлінських компетентностей у студентів для подальшої трудової діяльності на керівних посадах у системі соціальних відносин [56, с. 12].

Не можна оминати увагою історичний центр зародження соціальної роботи в Європі – Велику Британію. Саме Велика Британія вважається «батьківщиною» та центром теорії соціальної роботи сучасного західного світу. Завдяки особливій підтримці та розумінню важливості соціальної освіти у Великій Британії існує дуже складна система підготовки соціальних працівників незалежно від їх спеціалізації.

Професійна підготовка соціальних працівників регулюється спеціальними уповноваженими органами управління з надання соціальних послуг [57]. Не менш важливим питанням для отримання фахової соціальної освіти є наявність досвіду соціальної роботи, про що зазначає Британська асоціація соціальних працівників [58, с. 119].

Освітній процес із підготовки соціальних працівників у закладах вищої освіти Великої Британії триває три роки. Кожен рік розрахований на здобуття необхідних знань для подальшої трудової діяльності, а саме [57, с. 189–190]:

- протягом першого року навчання студент має вивчити дисципліни загальноосвітнього спрямування (філософія, соціологія, регіональні студії, соціальні комунікації, етика тощо);
- другий рік присвячений вивченню спеціальних (фахових) дисциплін, як-от: «теорія соціальної роботи», «історія

соціальної роботи», «соціальне консультування», «соціалізація особистості» та інші;

- під час третього року навчання здобувач вищої освіти повинен отримати теоретичні знання та реалізувати їх у практичні діяльності.

Велика увага у професійній підготовці соціальних працівників у Великій Британії приділяється практичній підготовці фахівців. Обсяг практичної підготовки у процесі навчання частіше всього є визначальним фактором подальшого успішного працевлаштування. Окрема увага приділяється рівням соціальної освіти, залежно від отриманого рівня освіти соціальний працівник виконує свої обов'язки [54, с. 31].

Інноваційним є досвід підготовки фахівців з універсальною соціальною освітою Талліннського університету (Естонія) [59]. Професійна підготовка соціальних працівників в Естонії розпочалася у 1991 році з відкриттям однойменної освітньої програми при Талліннському університеті. Із часом ця програма була розділена на декілька рівнів. Нині на бакалаврському рівні підготовка соціальних працівників представлена рядом освітніх програм: «Соціальна педагогіка», «Спеціальна педагогіка» та «Соціальна роботи» (із правом роботи в закладах освіти Естонії). Уже на наступному рівні, магістерському, здобувач вищої освіти має можливість обрати одну із запропонованих освітніх програм зі спеціалізацією «Соціальна педагогіка і захист дітей» або «Організація роботи з молоддю». Обидві програми відносяться до області вивчення «Здоров'я та благополуччя», за якою випускнику інституту педагогічних наук присвоюється освітня кваліфікація «магістр соціальних наук». Вважаємо, що естонський досвід підготовки відображає потребу в соціальних працівниках саме для освітнього середовища, які здатні проводити соціально-педагогічне консультування дітей і молоді з проблем соціальної адаптації в закладі освіти або суспільстві загалом, а також здійснювати психоемоційну підтримку їх соціального функціонування задля подолання виявлених життєвих труднощів.

На нашу думку, розвиток соціальної освіти у провідних державах європейської частини світу можна співвідносити з рівнем їх економічного розвитку, ставленням до соціальної роботи, науково-технічним прогресом, виваженою соціальною політикою та історичним досвідом. Загалом система підготовки соціальних працівників у Європі має сформований, цілісний вигляд. Соціальна освіта, враховуючи індивідуальність освітньої політики кожної держави, поділяється на рівні, цикли та ступені, які здобуваються в закладах освіти різного рівня, але обов'язково соціального спрямування та спільним для здобуття вищої соціальної освіти є кроссекторальний зв'язок освітніх компонентів, теоретичний і прикладний рівень освітнього процесу, приділення уваги практичній підготовці й інноваційним методикам викладання.

Враховуючи позитивну вітчизняну та міжнародну динаміку щодо збільшення охочих отримати вищу соціальну освіту, постають питання змістовного наповнення освітнього процесу. Не дивлячись на академічну свободу закладу вищої освіти у формуванні освітніх компонентів бакалаврських і магістерських програм, здійснюючи підготовку фахівців, важливою є орієнтація на кінцевий результат.

Насамперед у вітчизняних університетах підготовка соціальних працівників частіше всього відбувається за спеціальністю 231 Соціальна робота освітньої програми «Соціальна робота» або «Соціальна педагогіка». Слід зазначити, що спільним у підготовці соціальних працівників, незалежно від освітніх програм і подальшої спеціалізації, є вивчення фундаментальних дисциплін.

Діяльність вітчизняних університетів із підготовки кадрів із соціальною освітою свідчить, що в умовах активного реформування освітнього середовища набуває більшого значення предметна (спеціальна) підготовка майбутніх фахівців до подальшої професійної діяльності. Фахові дисципліни підготовки кадрів для соціально-педагогічної сфери мають бути універсальним поєднанням теорії, історії, практики та міжнародного досвіду, який базується і передбачає ознайомлення

студентів із основними тенденціями соціального розвитку та взаємодії в дискурсі педагогічної теорії.

Варто акцентувати увагу, що підготовка будь-яких фахівців в Україні регламентується зокрема Національною рамкою кваліфікацій (Рис. 1.4). Вітчизняний освітній простір передбачає можливість підготовку кваліфікованих соціальних кадрів у наступних складниках системи освіти України: професійна, професійно-технічна (2-4 рівні НРК України), фахова передвища (5 рівень НРК України) та вища (6-8 рівень НРК України) освіта.

НАЦІОНАЛЬНА РАМКА КВАЛІФІКАЦІЙ УКРАЇНИ

в редакції постанови Кабінету Міністрів України від 25 червня 2020 р. № 519
затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 23 листопада 2011 р. № 1341

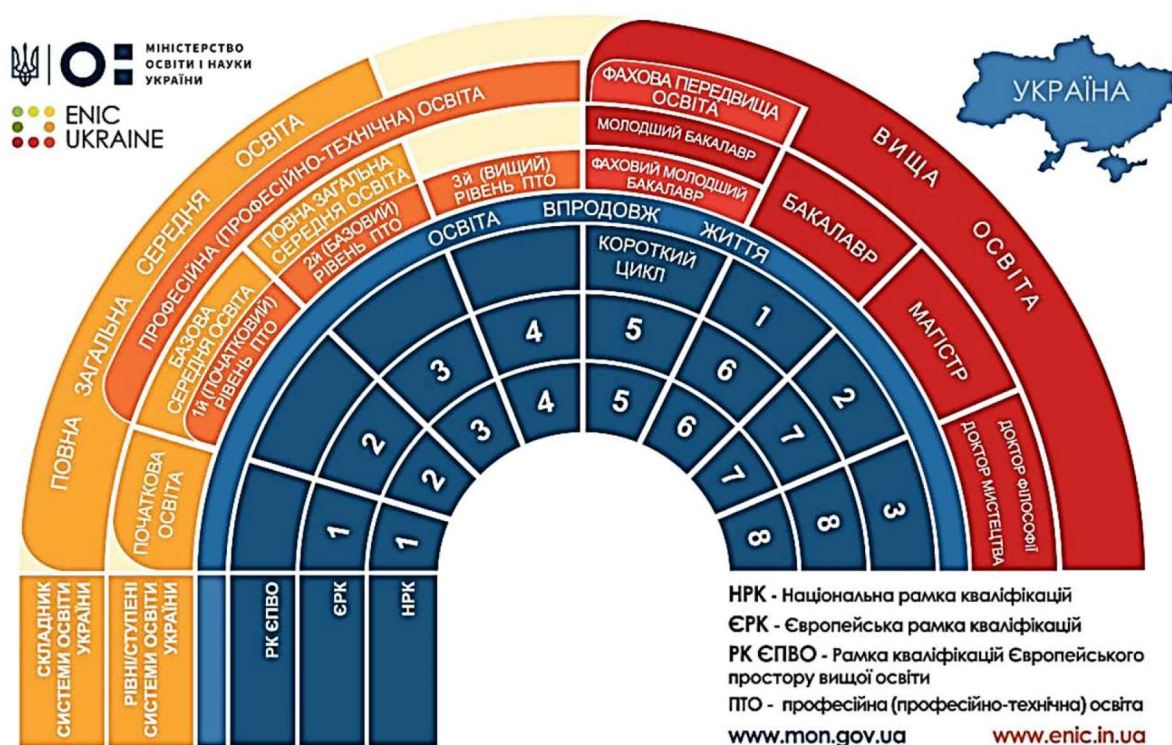

Рис.1.4. Національна рамка кваліфікацій

Джерело: [63].

Наприклад, у Криворізькому державному педагогічному університеті за спеціальністю 231 Соціальна робота, освітня програма «Соціальна робота», спеціалізація «Соціальна педагогіка» [60] здійснюється підготовка фахівців соціально-педагогічної сфери, зокрема соціальних педагогів. За цією програмою до фундаментальної підготовки фахівців віднесено наступні дисципліни: «Соціалізація особистості», «Основи

психогієни», «Соціальна психологія», «Загальна психологія», «Вікова психологія», – а спеціальна підготовка представлена наступними дисциплінами: «Соціальні комунікації», «Соціальна педагогіка», «Педагогіка», «Інклюзивна освіта», «Основи дефектології» тощо. Важливим, на нашу думку, під час освітнього процесу є формування в соціально-педагогічних працівників не лише дослідницької, інформаційної, комунікативної, правової, соціальної, управлінської або ціннісно-орієнтованої компетентностей, а й педагогічної.

Говорячи про вітчизняну вищу освіту, варто зауважити, що сучасні методологічні підходи ґрунтуються на загальних педагогічних закономірностях і є основою для формування компетентностей майбутніх фахівців із соціальною освітою. Крім того, одним із завдань професійної підготовки соціально-педагогічного фахівця є розвиток творчих здібностей задля надання якісних послуг і задоволення соціокультурних потреб клієнтів.

На підставі вище викладеного можна зробити **висновок**, що у вітчизняному науковому обігу немає єдиної сформованої думки або виробленого поняття щодо дефініції «соціальна освіта». Ця ситуація суттєво впливає на загальнонауковий розвиток окресленої сфери, а також гальмує процес формування терміносистеми соціальної освіти загалом.

Важко не враховувати роль соціальної освіти в динамічних викликах сьогодення, із якими стикається людство загалом та український народ зокрема. Роль соціальної освіти завжди буде залежати від умов, у яких існує сучасний соціум, адже суспільство потребує провайдерів змін і сильних людей, які здатні вирішувати складні соціальні проблеми або здійснювати пошук механізмів регулювання життя певної групи людей.

Соціальна освіта є однією із провідних вітчизняних і міжнародних наукових галузей, що яскраво відображено в нормативно-правових актах і міжнародних документах, а також характеризується наявністю великої кількості різноманітних наукових праць. Місію соціальної освіти варто вбачати в

підготовці кваліфікованих соціальних працівників, які здатні надавати якісні соціальні послуги тим, хто цього потребує.

Важливим питанням залишається професійна підготовка фахівців із соціальною освітою на теренах України. Не дивлячись на велику кількість українських закладів освіти, які мають освітні програми з галузі знань 23 Соціальна робота, не вирішеним вважаємо питання професійної підготовки соціально-педагогічних фахівців. Адже їх готують до трудової діяльності в закладах освіти, формують у них спеціальні компетентності для подальшої психолого-педагогічної та соціально-педагогічної діяльності з дітьми та молоддю в освітньому середовищі. Тому, на нашу думку, доцільним є внесення до галузі знань 01 Освіта/Педагогіка нової спеціальності, яка б відповідала за підготовку соціально-педагогічних фахівців і мала тісний міждисциплінарний зв'язок зі спеціальністю 231 Соціальна робота.

Українська вища соціальна освіта за роки свого існування, враховуючи міжнародний досвід підготовки соціальних працівників, напрацювала власну систему й успішно реалізує її. Успішність системи підготовки фахівців із соціальною освітою підкріплюється попитом вітчизняного ринку праці на цих фахівців.

Перспективи подальшого дослідження полягають у вивченні особливостей процесу соціалізації майбутніх соціальних педагогів під час практичної підготовки й аналізі інноваційних соціально-педагогічних технологій роботи з окремими групами клієнтів, а також у дослідженні умов формування та розвитку професійної компетентності майбутніх соціально-педагогічних фахівців в умовах євроінтеграційних процесів у вітчизняному освітньому середовищі, що обумовлює розв'язання цієї проблеми в наступному розділі монографії.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. International Standard Classification of Education (ISCED). Montreal : UNESCO Institute for Statistics, 2012. 85 p. URL : <http://www.uis.unesco.org/Education/Documents/isced-2011-en.pdf>

2. Закон України «Про освіту» від 05 вересня 2017 року № 2145-VIII. Київ. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>
3. Указ Президента України «Про Національну доктрину розвитку освіти» від 17 квітня 2002 року №347/2002. Офіційний вісник України. № 16. 11 с. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/347/2002/print1363267212303792#Text>
4. Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. і голов. ред. Т. Бусел. Ірпінь : ВТФ «Перун», 2004. 1440 с.
5. Соціолого-педагогічний словник / за ред. В. Радула. Київ : «ЕксОб», 2004. 304 с.
6. Ягупов В. Педагогіка : навч. посіб. Київ : Либідь, 2002. 560 с.
7. Корсак К. Вища освіта. *Енциклопедія Сучасної України* : електронна версія / гол. редкол.: І. Дзюба, А. Жуковський, М. Железняк та ін. Київ : Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2006. URL : https://esu.com.ua/search_articles.php?id=34340
8. Національний освітній глосарій: вища освіта / авт.-уклад.: І. Бабин, Я. Болюбаш, А. Гармаш й ін. ; за ред. Д. Табачника і В. Кременя. Київ : Плеяди, 2011. 100 с.
9. Тематичний словник-довідник з соціології. Чернівці : ЧНУ, 2009. 112 с.
10. Козубовський Р. Мета і завдання соціальної роботи. *Науковий вісник Ужгородського університету*. Сер. : Педагогіка. Соціальна робота. Ужгород : Видавництво УжНУ «Говерла», 2015. Вип. 36. С. 91–92.
11. Ніколаєнко С. Нова місія університетів та якість вищої освіти – вимога часу. Цілі сталого розвитку третього тисячоліття: виклики для університетів наук про життя: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Київ, 23–25 трав. 2018 р.). Київ, 2018. С. 13–17.
12. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження переліку галузей знань і спеціальностей, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти» від 29 квітня 2015 року № 266. Київ. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/go/266-2015-п>
13. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження переліку спеціальностей, за якими здійснюється підготовка фахівців у вищих навчальних закладах за освітньо-кваліфікаційними рівнями спеціаліста і магістра» від 27 серпня 2010 р. № 787. Київ URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/787-2010-п#Text>
14. Закон України «Про вищу освіту» від 01 липня 2014 року № 1556-VII. Київ. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text>
15. Наказ Держспоживстандарту України «Про затвердження, внесення зміни та скасування нормативних документів» від 28 липня 2010 року № 327. Київ. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/va327609-10>
16. INTERNATIONAL STANDARD CLASSIFICATION OF EDUCATION. Fields of education and training 2013 (ISCED-F 2013) – Detailed field descriptions. Montreal : UNESCO Institute for Statistics, 2013. 96 p.

17. Курбатов С. Між національним та глобальним: місія університету на просторовому перехресті. Вища освіта України. 2013. №. 49. Т. 2. С. 46–56.
18. Калашнікова С. Ідентифікація сучасних орієнтирів розвитку вищої освіти. Вища освіта України. 2014. № 3. С. 12–23. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/vou_2014_3_4
19. Кремень В. Освіта та наука в Україні – інноваційні проекти. Стратегія. Реалізація. Результати. Київ : Грамота, 2005. 448 с.
20. Іванюк І. Освітня політика : навч. посіб. Київ : Таксон, 2006. 226 с.
21. Гальперіна В. Освітня політика в трансформаційному суспільстві: соціально-філософський аналіз : автореф. дис. ... на здобуття наук. ступеня канд. філософ. наук : 09.00.03 / Інститут вищої освіти НАПН України. Київ, 2003. 17 с.
22. Бобрицька В. Проблема становлення поняттєво-категорійного апарату освітньої політики в структурі досліджень феномену сучасної освіти. Освітня політика: філософія, теорія, практика : монографія / за ред. В. Андрущенко. Київ : Вид-во НПУ імені М.П. Драгоманова, 2015. С. 109–143.
23. Cibulca J., Fusarely L., Cooper B. Preface The Need for a Politics Handbook. Handbook of Education Politics and Polity. Rout ledge. 2008. 8 p.
24. Панченко Л. Цінності освіти в контексті глобалізації. Філософія. Київ : Видавництво НПУ імені М. П. Драгоманова, 2007. Вип. 15. С. 158–162. URL : <https://cutt.ly/eJG8q5S>
25. Освітньо-професійна програма 231.00.04 «Соціальна адвокація», першого (бакалаврського) рівня, галузь знань 23 Соціальна робота, спеціальність 231 Соціальна робота. Київський університет імені Бориса Грінченка, 2019. URL : <https://cutt.ly/PJG3NND>
26. Освітньо-професійна програма «Соціальна робота та соціальне політика», другого (магістерського) рівня, галузь знань 23 Соціальна робота, спеціальність 231 Соціальна робота. *Західноукраїнський національний університет*. URL : <http://psr.wunu.edu.ua/pro-kafedru/>
27. Освітньо-професійна програма «Соціальне інспектування», другого (магістерського) рівня, галузь знань 23 Соціальна робота, спеціальність 232 Соціальне забезпечення. *Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова*, 2021. URL : <https://cutt.ly/DJG3HNC>
28. Освітньо-професійна програма «Соціальна робота (Соціальна педагогіка)», першого (бакалаврського) рівня, галузь знань 23 Соціальна робота, спеціальність 231 Соціальна робота. *Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка*, 2022. URL : <https://cutt.ly/8JWbFho>
29. Освітньо-професійна програма «Соціальна педагогіка», другого (магістерського) рівня, галузь знань 01 Освіта/Педагогіка, спеціальність 011 Освітні, педагогічні науки. *Тернопільський національний педагогічний університет імені В. Гнатюка*, 2021. URL :

- https://tnpu.edu.ua/about/public_inform/akredytatsiia%20ta%20litsenzuvannia/osvitni_prohramy/magistr/fpp/OPP_011_2021.pdf
30. Реєстр освітніх програм підготовки бакалаврів 2021 Бердянського державного педагогічного університет. *Бердянський державний педагогічний університет*, 2021. URL : <https://bdpu.org.ua/opp/bakalavr/2021-2/>
  31. Освітньо-професійна програма «Соціальна робота. Психологія», другого (магістерського) рівня, галузь знань 23 Соціальна робота, спеціальність 231 Соціальна робота. *Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського*, 2020. URL : <https://www.vspu.edu.ua/content/img/education/ntask2.pdf>
  32. Сайт кафедри економіки підприємства Донбаської державної машинобудівної академії. *Донбаська державна машинобудівна академія*, 2022. URL : <http://www.dgma.donetsk.ua/obschaya-informatsiya-ep.html>
  33. Освітньо-професійна програма «Соціально-психологічна реабілітація», другого (магістерського) рівня, галузь знань 23 Соціальна робота, спеціальність 231 Соціальна робота. *Львівський національний університет імені Івана Франка*, 2020. URL : <https://cutt.ly/WJEfNaa>
  34. Освітні програми підготовки фахівців освітнього ступеня «Магістр» у 2022–2023 н. р. *Національний університет біоресурсів і природокористування України*, 2022. URL : <https://nubip.edu.ua/node/109863>
  35. ОПП Закріплення освітніх програм першого (бакалаврського), другого (магістерського) та третього (освітньо-наукового) рівнів вищої освіти за структурними підрозділами університету. *Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»*, 2021. URL : <https://kpi.ua/op>
  36. Про затвердження Вимог до міждисциплінарних освітніх (наукових) програм від 01 лютого 2021 року № 128 : наказ Міністерства освіти і науки України. Київ. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/go/z0454-21>
  37. Освітньо-професійна програма «Соціально-виховна робота з дітьми та молоддю», першого (бакалаврського) рівня, галузь знань 01 Освіта/Педагогіка, спеціальність 011 Освітні, педагогічні науки. *Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова*, 2020. URL : <https://cutt.ly/BJEd3CQ>
  38. Наукова школа А. Кавалерова. 2022. URL : <https://cutt.ly/DJEdF24>
  39. Наукові школи та гуртки Волинського університету Лесі України. 2022. URL : <https://ra.vnu.edu.ua/naukova-diyalnist/naukovi-shkoly-ta-oseredky/>
  40. Наукова школа Н. Сейко «Соціально-педагогічний супровід дітей груп ризику». *Житомирський державний університет імені Івана Франка*, 2022. URL : <https://zu.edu.ua/school-risk-group.html>

41. Наукова школа «Школа адаптивного управління соціально-педагогічними системами» Г. Єльнікової. *Українська інженерно-педагогічна академія*, 2022. URL : http://pmprn.uira.edu.ua/?page_id=2081&lang=uk
42. Кафедра соціальної освіти та соціальної роботи Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. 2022. URL : <https://spf.npu.edu.ua/vykladachi-ta-kafedry/kafedra-pedahohiky>
43. Наукова школа «Актуальні проблеми соціального виховання в теорії та історії педагогіки». *Уманський державний педагогічний університету імені Павла Тичина*, 2022. URL : <https://fspu.udpu.edu.ua/12500-2/>
44. Наукова школа «Актуальні проблеми соціальної роботи в громаді: історія, теорія, практика». *Уманський державний педагогічний університету імені Павла Тичини*, 2022. URL : <https://fspu.udpu.edu.ua/наукова-школа-кравченко-оксани-олекс/>
45. Річний звіт Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти за 2021 рік / за заг. ред. С. Квіта. Київ : НАЗЯВО, 2022. 232 с.
46. Дубасенюк О. Ціннісне відношення до професіоналізму виховної діяльності. *Нові технології виховання* : зб. наук. статей. Київ : ІСДО, 1995. С. 145–154.
47. Кучера Т., Насонова Л., Дейнека В. *Філософія освіти* : навч. посіб. Харків : ХНМУ, 2015. 63 с. URL : <https://cutt.ly/MJWQaDe>
48. Корчова О. М. Риторична компетентність як складник професійної підготовки соціальних педагогів. *Вісник Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка*. Сер. : Педагогічні науки. 2013. Вип. 22. С. 23–28. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/vgnpu_2013_22_6
49. Буркова Л. Визначення класу соціономічних професій. *Практична психологія та соціальна робота*. № 7. 2010. С. 68–73.
50. Зязюн І. *Філософія педагогічної дії* : монографія. Черкаси : Вид. від. ЧНУ імені Богдана Хмельницького, 2008. 608 с.
51. Мельничук І. *Теорія і методика професійної підготовки майбутніх соціальних працівників засобами інтерактивних технологій у вищих навчальних закладах* : дис. ... на здобуття наук. ступеня д-ра. пед. наук : 13.00.04. Тернопіль : Тернопільський національний економічний університет, 2011. 585 с.
52. Робак В. Система підготовки соціальних працівників у деяких зарубіжних країнах. *Наукові записки Ніжинського державного університету ім. Миколи Гоголя*. Сер. : Психолого-педагогічні науки, 2013. № 2. С. 206–210.
53. Колумбійська школа соціальної роботи. *Колумбійський університет*, 2022. URL : <https://socialwork.columbia.edu/about/>
54. Бондарук І. Зарубіжний і вітчизняний досвід підготовки майбутніх соціальних працівників до професійної діяльності. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Сер. : «Педагогіка, соціальна

- робота». Вип. 29. С. 29–33.
55. Соціальна робота : підруч. / за ред. Н. Ничкало. Тернопіль : ВАТ «ТВПК Збруч», 2010. 330 с.
56. Лещук Г. Система професійної підготовки фахівців соціальної сфери у Франції : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Тернопіль, 2009. 20 с.
57. Бартош О. До проблеми теоретичної підготовки бакалаврів соціальної роботи у Великій Британії. *Вісник ЛНУ імені Тараса Шевченка*, 2014. № 5 (288), Ч. 1. С. 187–195.
58. Скачкова Г. Зарубіжний та вітчизняний досвід підготовки майбутніх соціальних працівників до роботи з особами, що мають особливі освітні потреби. *Освітологічний дискурс*, 2018. № 1–2 (20–21). С. 116–128.
59. Офіційний сайт Талліннського університету. 2022. URL : <https://www.tlu.ee/hti>
60. Освітньо-професійна програма «Соціальна робота», спеціалізація «Соціальна педагогіка», першого (бакалаврського) рівня, галузь знань 23 Соціальна робота, спеціальність 231 Соціальна робота. *Криворізький державний педагогічний університет*, 2021. URL : <https://cutt.ly/qJEsfsg>
61. Офіційний сайт Вільного університету Берліну. 2022. URL : <https://www.fu-berlin.de/>
62. Офіційний сайт Протестантського університету прикладних наук Фрайбурга. 2022. URL : <https://www.eh-freiburg.de/>
63. Офіційний сайт Міністерства освіти і науки України. 2022. URL : <https://mon.gov.ua/ua/tag/natsionalna-ramka-kvalifikatsiy>